

บทคัดย่อ

โครงการย่อย

โครงการออกแบบผังชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตจังหวัดขอนแก่นและพื้นที่ใกล้เคียง
Project Design for Community Plan for Cultural Tourism Destination in Khon Kaen and Vicinity

ชุดโครงการ

โครงการพัฒนาศักยภาพและรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: เขตจังหวัดขอนแก่นและพื้นที่ใกล้เคียง

โครงการนี้จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบสำหรับการพัฒนาชุมชนเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง ตามวาระแห่งศตวรรษที่ 21 เรื่อง แนวคิดเมืองน่าอยู่และการส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมดูแลชุมชนตนเองให้เป็นเมืองน่าอยู่ โดยเลือกพื้นที่ศึกษา นำร่องคือ พื้นที่ริมบึงแก่นนคร หน้าชุมชนคุ้มวัดกลางเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากชาวชุมชนนี้มีความเข้มแข็ง มีความต้องการพัฒนาตนเอง และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญระดับจังหวัดคือ เสาบือบ้าน (ศาลหลักเมือง) อันแรกของจังหวัดขอนแก่น วัดกลาง ศาลเจ้าพ่อมเหสักข์ และบึงแก่นนคร เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอย่างยิ่ง

แนวคิดในการวิจัย คือ การเรียนรู้เชิงบูรณาการ ระหว่างการออกแบบสถาปัตยกรรม การท่องเที่ยว เรียกว่า กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม (Participatory design) ซึ่งลักษณะเด่นคือ นักศึกษาลงพื้นที่ไปทำงานออกแบบในชุมชนจริง โดยมีประชาชนในชุมชนเป็นผู้เสนอประเด็นในการกำหนดโจทย์ ความต้องการ แนวคิดการออกแบบ และการพัฒนาแบบ ในลักษณะของผู้ให้ข้อมูล เสนอความเห็น ประชาพิจารณ์ และตรวจแบบ คณะนักวิจัยประกอบด้วย 3 ฝ่ายคือ ชาวชุมชนคุ้มวัดกลาง หน่วยงานท้องถิ่นคือ เทศบาลนครขอนแก่น และนักวิชาการ คือ คณาจารย์พิเศษและนักศึกษา หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์ภาคปกติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กระบวนการออกที่ใช้ในการวิจัยคือ การลงพื้นที่สำรวจศักยภาพ ความต้องการเฉพาะจากมุมมองของชาวชุมชน ด้วยการศึกษาดูเอกสาร การทำรังวัด การสัมภาษณ์ การระดมสมองกับกลุ่มชาวบ้าน การทำการออกแบบเชิงปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วย การบรรยายพิเศษ การสัมมนา การทัศนศึกษา การออกแบบในสตูดิโอและการตรวจแบบในชุมชน จนได้ผลลัพธ์การวิจัยที่สมบูรณ์คือ แบบสถาปัตยกรรมของผังชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บริเวณริมบึงแก่นนครหน้าวัดกลางเมืองเก่า ชุมชนคุ้มวัดกลางเมืองเก่า จ.ขอนแก่น และกระบวนการทำงานออกแบบอย่างมีส่วนร่วมระหว่างนักออกแบบและชาวชุมชน เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นโครงการต้นแบบสำหรับชุมชนอื่นๆ ต่อไป การต่อยอดโครงการวิจัยคือ เทศบาลนครขอนแก่นได้นำผลลัพธ์การวิจัยไปบรรจุไว้ในแผนการพัฒนาเทศบาลฯ และจะดำเนินการก่อสร้างในราวปี 2552

คำสำคัญ

การออกแบบอย่างมีส่วนร่วม ผังชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

**Design for the development of physical environment for Health Tourism
in Khon Kaen and vicinity**

Integrated research:

Development of Capacity and Management of Health Tourism: Khon Kaen and Vicinity

This research project would purpose public participation strategies for community for promote cultural tourism. The research has a unique conceptual idea which contains of integrated knowledge among architecture, public participation and tourism. The concept is called "Public participatory and architectural design process for Tourism". The pilot study starts at waterside area in front of Wat Klang Muang Kao community at Khon Kaen municipality because this community has a very unique characteristic of cultural tourist attraction such as the first city column, Wat Klang Muang Kao, Mahesak God shires and Kean Na Korn Lake. Therefore this area has an expandable cultural tourist potential.

The research project has given the opportunity that researchers and community such as Faculty of Architecture, Khon Kaen City Government as well as the local people, work together in brain storming, interviews, site surveys, and observation on site. The community was very active in developing ideas and worked together with the researchers to find out suitable guidelines for the management of their cultural tourist attraction in order to improve the living conditions and economic opportunities of the area in a sustainable way.

The research finding concentrates on two main aspects: Firstly the water side zone from Mahesak God shires to Mon Kid gate and Kaen na korn pond is planned. And secondly a process design of participation among research team and community. These research findings will be included in the new Khon Kaen Municipal development plan of 2008. The river side of Kean Na Korn Lake is meant as a pilot study and best practice sample for other communities on good cooperation and unity among local people to remain in their local heritage as well as to develop the cultural tourism potential of their area.

Keywords:

Public Participatory Design, Community Planning for Tourism, Cultural Tourism

คำนำ

จุดแข็งของการท่องเที่ยวในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในมุมมองของนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ ที่ อยู่ภายในและภายนอกภูมิภาคแห่งนี้ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นคือ วัฒนธรรมพื้นถิ่นของ อีสาน เพราะมีพื้นฐานมาจากวิถีการดำเนินชีวิตจริงของชาวอีสาน ที่แสดงออกในหลายรูปแบบได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยว ศาสนสถาน ประเพณี การละเล่น การแต่งกาย ภาษา อาหารและอาคารบ้านเรือน เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Tourism for Cultural) ที่มีลักษณะเด่นคือ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ ได้รับความพึงพอใจจากประสบการณ์การท่องเที่ยว (Tourist) ควบคู่กับการศึกษาภูมิปัญญา องค์ความรู้ (Knowledge) หรือมิติทางศาสนา ซึ่งเป็นที่มาและแฝงอยู่ในสัญลักษณ์ต่างๆ ของพิธีกรรมและการละเล่น ดังนั้นนักท่องเที่ยวจะได้รับทั้งประสบการณ์และความรู้ควบคู่กัน ซึ่งประโยชน์ดังกล่าวทำให้นักท่องเที่ยว เกิดความตระหนักในคุณค่าของการท่องเที่ยว ความประทับใจต่อคน สถานที่ บรรยากาศ ซึ่งติดตรึงอยู่ กับนักท่องเที่ยวในยาวนานและลึกซึ้งมากขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินกิจกรรมคือ สถานที่ (Place) ซึ่งเป็น แหล่งรองรับการดำเนินกิจกรรมและผู้ใช้งาน ได้แก่ เจ้าแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ให้สามารถดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ได้บรรลุเป้าหมายในการท่องเที่ยวได้ ดังนั้นการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยสถานที่ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้นมารองรับ โดยเฉพาะ เพื่อตอบสนองการใช้งานทั้ง 3 ด้านคือพื้นที่ใช้สอย (Function) ด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic) และภูมิปัญญา (Knowledge)

โครงการนี้จะริเริ่มทำเป็นตัวอย่าง (Pilot Project) ในพื้นที่ศึกษาคือ พื้นที่ริมบึงแก่นนคร หน้าวัด กลางเมืองเก่า ในบริเวณชุมชนคุ้มวัดกลาง เมืองเก่า จ.ขอนแก่น ด้วยกระบวนการทำงานออกแบบอย่าง มีส่วนร่วม (Participatory Design) ซึ่งมีจุดเด่นคือ ให้ชาวคุ้มวัดกลางร่วมออกแบบกับนักออกแบบใน คณะวิจัยและทำงานในพื้นที่จริง ทำยที่สุดชาวคุ้มกลางเมืองจะสามารถประยุกต์กระบวนการที่ได้ทำงาน ร่วมกับคณะผู้วิจัยไปทำงานจุดท่องเที่ยวอื่นๆ ด้วยตนเองหรือเชื่อมโยงกับชุมชนข้างเคียงได้ ซึ่งเป็น เป้าหมายสำคัญที่สุดของโครงการ คือสร้างชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ผลลัพธ์ของโครงการวิจัย คือ ผังชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับชาวชุมชนคุ้มวัดกลาง

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยโครงการนี้ รวมทั้งชาวชุมชนคุ้มวัดกลาง เทศบาลนครขอนแก่น และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และศูนย์วิจัย ท่องเที่ยวภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น รวมถึงคณาจารย์ นักศึกษาและอาจารย์พิเศษหลาย ท่านๆ ที่ไม่ได้เอ่ยนามถึง ที่ให้ความเอื้อเฟื้อด้านข้อมูล คำแนะนำ และร่วมดำเนินการวิจัยจนสามารถ ผลิตผลงานวิจัยฉบับนี้ได้สำเร็จจนบรรลุวัตถุประสงค์

ยุทธศาสตร์ ภาบาลบุตร

หัวหน้าโครงการวิจัย

กันยายน 2550